גולדה במקום ג׳יי־אר

מבקר־תיאטרון נראה פעם כשהוא קם בשעת הצגתו של מחזה, דקות מעטות אחרי ההתחלה, ויוצא מהאולם. למחרת היום כתב ביקורת קטלנית על ההצגה.

„איך העזת לכתוב כך, אחרי שלא ראית אלא חלק קטנטן של המחזה?" התרעם הבימאי.

„איני צריך לאכול ביצה שלמה כדי לדעת שהיא סרוחה," השיב המבקר.

זוהי גם תגובתי על הסידרה גולדה, המוצגת עתה בטלוויזיה הישראלית, במקום הסידרה דאלאס.

קודם כל, בהשוואה לגולדה, דאלאס, היא מעשה־תיפ־ארת של התרבות האנושית. בהשוואה לגולדה שבסרט, סר־אלן היא אשה אינטלי־גנטית, ופאמלה היא גאון־הדור. היכן אתה, ג׳יי־אר הטוב והחביב?

גולדה

הזדמן לי, במשך הדקות שבהן הכרחתי את עצמי לצפות במירקע, לראות את הפוגרום הנוראי שגולדה היתה עדה לו בילדותה. הי־צרה היא שפוגרום זה לא היה ולא נברא. אף שגולדה דיברה עליו בלי הרף, הס־תבר — כאשר נשאלה לפי־רטי העניין — שמעולם לא היתה עדה לשום פוגרום. היא היתה בעיר מסויימת כאשר פשטו שמועות ש־עלול להתרחש פוגרום, אך הפוגרום לא נערך. הוא היה קיים רק בדמיונה של גולדה מאיר.

(יש כאן קוים מקבילים לביוגרפיות של שני אישים אחרים, המתאימים בהחלט לחברתה של גולדה, מנחם בגין, המדבר עד בלי די על השואה, מעולם לא היה בשואה. הוא נטש את ורשה לפני בוא הגרמנים, שהה בווילנה עד שהסובייטים באו לשם, נכלא בברית־המועצות ובא עם הצבא הפולני הימני מרוסיה ארצה. את השואה, שהטביעה חותם כה עמוק על תודעתו, הוא ספג רק מכלי שני ושלישי. ואילו אריאל שרון מספר על ההתנפלות שעמדו ערבים מקליליה לערוך בכפר מולדתו, כפר־מלל, ועל ההכנות שנעשו לקראת מאורע זה — אלא שהוא עצמו מודה שההתקפה לא נערכה, ושהמארוע כולו קיים רב בדמיון אמו, הדומה מאוד לגולדה).

נראה לי כי הסידרה כולה אינה מראה מציאות כלשהי, מילבד המציאות הנפשית של גולדה מאיר — שלא להשתמש בביטוי אחר להגדרת עולמה הרוחני. הדמות המגולמת על־ידי אינגריד ברגמן היא אמנם מטו־פשת ודוחה למדי, אך אין היא דומה במאומה לגולדה שכולנו הכרנו אותה.

גולדה היתה סנטימנטלית כמו עמוד־ברזל, מתוחכמת כמו קיר ובוגנה כמו סכין־מיטבח. במילים פשוטות, היא היתה אשה בעלת תפיסה פרימיטיבית להחריד, בלתי־מסוגלת להלוטין למחשבה מופשטת, ללא פיקחות וחוש־הומור מינימלי, כמו שאמר עליה פעם דויד בן־גוריון, הכישרון העיקרי שלה היה כושר־השינאה. היא שנאה הרבה, ושנאה רבים.

במה היתה, בכל זאת, גדולתה? במה הטביעה את חותמה, הרשימה את הבריות והשתלטה על המדינה? היה לה מה שנקרא „כושר מנהיגות," אותו כישרון אשר יותם, בנו של גידעון, ייחס אותו במשל התנ״כי המפורסם לאשד, שאין לו פרי ואין לו ריח־ניחוח.

גולדה היתה בעלת אישיות חזקה. היה לה כוח־רצון כביר. היה לה ביטחון עצמי מופרז, מן הסוג האופייני רק לאנשים פרימיטיביים, ברוטאליים, שעולמם הנפשי דל מדי מכדי שיתעוררו בליבם ספקות. גם בכך היא דומה, אולי, לאישים שהזכרתי זה עתה.

הדייסה הסאכאריינית המבחילה, שהוכנה על־ידי המפי־קים הפיקחיים עבור החלק היותר מטופש של היהדות האמריקאית והמוגשת עתה לציבור הישראלי, אינה רק זיוף היסטורי גמור. הוא גם עלבון לאינטליגנציה ולכוח־הזיכרון של הצופה הישראלי, שזה אמור, עתה, להיות מזונו הרוחני.

גוי במישפחה

הדיפלומטים הם, בדרך כלל, אנשים די משעממים, תפקידם הוא לעשות רושם טוב, לא לשתות יותר מדי במסיבות דיפלומטיות אינסופיות, להעביר איגרות ולחבר דו״חים. כדברי הדיפלומט הבריטי הנרי וויטון לפני 350 שנה, „שגריר הוא אדם הנשלח לחוץ־לארץ כדי לשקר לטובת ארצו."

הקנדים הצליחו, איכשהו, לחרוג מן השיגרה הזאת. השרות הדיפלומטי הקנדי מתחיל להזכיר את האגדות על המישטרה המלכותית הרכובה של קנדה.

זכורה הפרשה של הצלת בני־הערובה האמריקאיים בטהראן בידי השגריר הקנדי שם, פרשה נוגעת־ללב ומעוררת־הערצה.

עכשיו באה הפרשה של תיאודור ארקמן, בן ה־48, השגריר הקנדי בביירות. כאשר כל עמיתיו נטשו את הגיהינום של ביירות המערבית, הוא נשאר בה. הוא פתח את המרתף של השגרירות לפני הנשים והילדים של השכונה, וטיפל בהם. הוא חיווה את דעתו על המתרחש בביירות בצורה בוטה ונחרצת, בלשון בלתי־דיפלומטית בהחלט. על כך זכה בשבחים ובגינויים בפרלמנט של ארצו. וכאשר הצטווה לעבור לביירות המיזרחית, נשארו אחריו שני דיפלומטים אחרים, כדי לטפל בשוכני־המרתף. אחד מהם נהרג.

לא פגשתי מעולם בדיפלומט הזה, אך הייתי רוצה אי־פעם לפגשו, כדי ללחוץ את ידו. הלוואי והיינו שומעים סיפורים כאלה על הדיפלומטים שלנו, באל־סלוואדור או בפיליפינים או בכל מקום אחר.

תחת זאת הותקף אחד השגרירים שלנו בכנסת מפני שערך מסיבת־כלולות לבתו, שנישאה לגבר לא־יהודי. שומו שמיים. גוי! נשואי־תערובת! טפו־טפו־טפו!

כאשר תתפרסם התקפה זו בעיתוני אותה ארץ דרום־אמריקאית, שבה מכהן השגריר, יוכלו הקוראים לחשוב

חלילה כי שגריר זה מייצג מדינה שבה שולטים חוקי־גזע כמו חוקי־נירנברג של הרייך השלישי או חוקי־האפארטהייד של ידידתנו הדגולה, דרום־אפריקה.

פטריוטים בניו־יורק

כשהייתי בניו־יורק סיפר לי ידידי אלכס מסיס שני סיפורים.

סיפור א׳:

באו אליו שני צעירים ישראליים, בני 18. ערב גיוסם לצה״ל יצאו לטיול בארצות־הברית. ידיד ביקש מהם למסור לאלכס חבילה. כתמורה הזמין אותם אלכס לארוחת ערב במיסעדה.

הצעירים הצטיינו בתיאבון בריא. במשך כל הארוחה דיברו על פוליטיקה. היה ברור להם שצריכים לעשות כאסח לפלסטינים, להשמיד את אש״ף, לכבוש את לבנון, לדפוק את כל הערבים, וכן הלאה.

„ומה אתם מתכוונים לעשות אחרי גמר השרות?" התעניין אלכס.

„אנחנו עומדים להסתדר כאן בניו־יורק, כמובן," השיבו, והתחילו לתחקר את אלכס על הפרנסות בעיר גורדי־השחקים.

סיפור ב׳:

הוא נסע במונית. בניו־יורק חייבים נהגי־המוניות להציג בהבלטה שלט הנושא את שמם ותמונתם. וכך למד אלכס לדעת כי הנהג הוא אחד גריגורי אליאשווילי, או משהו דומה.

כששאלו אלכס למוצאו, אמר הנהג בגאווה: „אני ישראלי!"

זה עורר את סקרנותו של אלכס, והוא שאל אותו על תולדות חייו. מסתבר כי האיש הוא בן 40. במשך 29 שנים חי בברית־המועצות. שנתיים חי בארץ. מזה תשע שנים הוא חי בארצות־הברית.

כלומר, האיש בילה בארץ כ־5% מימי חייו, ואחיזים אלה הולכים ופוחתים, כמובן, מדי שנה. אין הוא חולם על שיבה לארץ.

אבל הוא ישראלי. וגם פטריוט קיצוני.

גבע הגרמני

מיקרהו של אלי גבע הושווה במאמרים שונים לפרשה היסטורית, הקשורה בשמו של אחד מאבות הצבא הפרוסי, הרמטכ״ל הלמוט פון־מולטקה.

מולטקה זה (רגילים לקרוא לו מולטקה־האב, להבדיל מבן־אחיו האפסי, בעל אותו השם, שהיה הרמטכ״ל של הצבא הגרמני בראשית מילחמת־העולם הראשונה) הטביע חותם עמוק על ההיסטוריה הגרמנית. לא זה בילבד שבצח על המילחמות שבהן קם הרייך הגרמני השני, בשנות ה־60 וה־70 של המאה שעברה, אלא שהיה גם דמות חינוכית ממדרגה הראשונה. הוא הטיף לאורח־חיים של הצנע־לכת, ותבע מקציניו „להיות יותר מאשר להיראות." לאמור: לא חשוב מהי תדמיתך בעיני הזולת, חשוב מה שאתה מהווה באמת.

חייו של מולטקה התקשרו לפחות פעם אחת בחיי ארצנו. הוא נשלח כמדריך לצבא העות׳מאני, כאשר זה היה נתון במילחמה על ארץ־ישראל, לבנון וסוריה מול איברהים באשה, בנו של מייסד מצריים החדשה, מוחמד עלי. איבראהים לא למד את תורת המילחמה באקדמיה הצבאית הפרוסית, אך הוא הביס את הצבא התורכי, והלמוט פון־מולטקה הצעיר נאלץ לברוח על חייו באישון־לילה, כמדומני בכותונת־לילה.

הפרשה, שהעלתה את שמו של אציל פרוסי זה בווי־כוחים האחרונים, אירעה במילחמת 1870, מילחמה שהחלה בעיקבות פרובוקציה מכוונת של ראש־הממשלה הפרוסי, אוטו פון־ביסמארק. הצבא הפרוסי ובעלי־בריתו פרצו אל תוך צרפת, ובמילחמת־בזק הביסו את הצבא הצרפתי ולכדו את הקיסר, נפוליון השלישי בישׁ־המזל. אך פאריס לא נפלה. עיר־הבירה הוסיפה להתנגד, והצבא הפרוסי הטיל עליה מצור — כמו צה״ל על ביירות.

הימים חלפו. ביסמארק חשש שמא מעצמות זרות — בריטניה ואוסטריה — יתערבו בנעשה ויעצרו את הגרמ־נים. הוא רצה לסיים את המילחמה במהירות, בכל מחיר. על כן דרש להפגיז את פאריס, בלי רחם, כדי להביא לכניעתה.

הרמטכ״ל מולטקה, בניגוד לרמטכ״ל רפאל איתן, התנגד לכך בחריפות. הוא הביא נימוקים צבאיים — מחסור בתותחים כבדים ובתחמושת.

אולם ביסמארק טען כי מניעיו האמיתיים של מולטקה שונים לגמרי. יורשת־העצר של פרוסיה היתה אנגליה, בתה של המלכה ויקטוריה. היא הביעה התנגדות תקיפה להפגזה, על־סמך נימוקים חזקים ביותר. גם למולטקה היתה אשה אנגלית, וביס־מארק הטיח בפני מולטקה שהוא משועבד להשפעה בריטית.

מולטקה

בסופו של דבר חיבר מולטקה תזכיר, שבו פירט את כל הנימוקים הצבאיים נגד ההפגזה. אך הוא לא הגיש תזכיר זה מעולם, אלא רק תייק אותו. יש אומרים שהוא רק רצה ל־שמור על טהר מצפונו. פאריס נפלה אחרי מצור שנמשך ארבעה חודשים.

אגב, עמדות שני האי־שים בפרשה זו היתה שו־נה לגמרי מעמדתם הפו־ליטית העכרונית. דווקא מולטקה תבע לכבוש את כל צרפת, גם במחיר קורבנות רבים ביותר, כדי להכתיב לצרפת שלום נוקשה וסיפוח שטחים צרפתיים נרחבים לגרמניה, מטעמי ביטחון. הוא חשב על „עומק איסטראט־גי," במושגים שהתיישנו בינתיים, אך שנשארו חביבים בעיני שוחרי־הסיפוח הישראליים כעבור מאה שנה. ואילו ביסמארק רצה להסתפק בסיפוח שטחים מצומצמים באלזאס ובלותרינגיה, וגם בעניין זה היסס מאוד, ודחה בפירוש את כל הנימוקים הביטחוניים לסיפוחם.

אף שהנסיבות החיצוניות דומות, קשה להשוות בין פרשת־מולטקה ופרשת־גבע. מעשהו של גבע היה מוסרי טהור — והוא לא הסתפק בתיוק התנגדותו בתיק כלשהו. אך גם למעשהו של מולטקה היתה השפעה מוסרית וחי־נוכית רבה על הצבא הגרמני. אולי אין זה מיקרה שבן־מישפחתו נמנה עם הקושרים נגד היטלר, שהוצאו להורג על־ידי הנאצים. ואולי אין זה גם מיקרה שאלי גבע הוא בנו של אלוף שנולד בעיר דוברת־גרמנית.